

Jens Vilhelm Petersen, den klassiske dannelse og Odense Katedralskole

Af Kim Beck Danielsen

Odense Katedralskoles beliggenhed, Jernbanegade nr. 34, er ingen tilfældighed. Som en central uddannelsesinstitution gennem over sekshundrede år i byens historie, fik skolen stillet en passende grund til rådighed, da der opstod pladsproblemer i de gamle skolebygninger i Lille Gråbrødrestræde fra 1846. Byen havde med det industrielle gennembrud fået vokseværk i anden halvdel af 1800-tallet. Industriens ekspansion og byens vækst betød, at Odense Slots køkkenhave måtte stilles til rådighed for blandt andet Katedralskolen, Landsarkivet for Fyen og Jernbanegade.

Nogenlunde samtidig med planerne om at flytte Katedralskolen, blev Jernbanegade i 1893 anlagt af Odense kommune. Katedralskolen fik således igen en plads i centrum af byen, og Jernbanegade blev udformet som en parisisk inspireret boulevard. Jernbanegade førte ud til den i maurisk stil ombyggede Statsbanegård, »Moskeen«, som var indviet i 1865. Fra Statsbanegården kom der en strøm af mennesker og varer til byen. På vejen til bymidten mødte den rejsende først Missionshotellet (o.1900), Landsarkivet for Fyen (1893), Odense Slot (1720), Odense Katedralskole (1894), Odense Teater (1914), Odense Museum (1885), Drengborgerskolen (1880), Grand Hotel(1896), Gråbrødre Kloster (Restaureret 1869-1870), samt en del beboelsejendomme.

Den nyankomne var således klar over, at Odense var en by med ambitioner inden for kultur, politik og økonomi. Odense var da også i samtiden Danmarks tredjestørste by, og slutningen af forrige århundrede var en grunderperiode lokalt som nationalt. Der herskede blandt samfundets førende lag en udviklingsoptimisme, der satte sine afgørende spor overalt. At det samtidig var en periode med betydelige sociale forskelle kan også afløses af bygningerne.

Drengborgerskolen (Jernbanegadeskole) er i sin nygotik og størrelse, trods alt, mere enkel end Katedralskolens palazzoagtige nyrenæssance stil fra det 15. århundredes Italien. Det var nemlig her, eliten skulle begynde sin uddannelse som kommende ledere og embedsmænd i staten og af private virksomheder. Odense Museum (Fyns Kunstmuseum) har græsk tempelform og i denne bygning skulle de skønne kunster udstilles til belæring for den besøgende. Landsarkivet for Fyen blev også udformet med inspiration i renæssanceidealene, og minder mest af alt om et skatkammer, der skal rumme statsinstitutionernes dokumenter, regnskaber med mere.

Odense Katedralskole set fra Jernbanegade ca. 1980.

For de nævnte bygninger i Jernbanegade gælder det, at de er fornemme monumenter for et samfund, der ønsker at vise, hvad det står for. Derfor måtte bygningerne nødvendigvis være monumentale og stærkt iøjnefaldende. De danner ved deres beliggenhed ud til Jernbanegade nærmest en monumental front, som fortæller meget om den borgerlige selvforståelse ved århundredets slutning. På en del af byens postkort fra perioden, viser man da også disse flotte bygninger frem. For at afkode de signaler, som blandt andet Odense Katedralskole udsender, kræves der viden om den klassiske dannelse og arkitektur. En viden som samtidens førende lag havde fået ved at modtage undervisning på blandt andet Odense Katedralskole.

Arkitekten og den klassiske dannelse

Da det var en kommende statsejet skole, der skulle opføres, blev det den kgl. bygningsinspektør Jens Vilhelm Petersen (1851-1931) som fik overdraget opgaven. Jens Vilhelm Petersen var søn af tømrermester og brandmajor i Odense, Rasmus Petersen og dennes hustru Bolette Petersen. Med denne sociale baggrund var det naturligt, at Jens Vilhelm Petersen tog den store præliminæreksamen fra Odense Katedralskole. Om sit videre uddannelsesforløb har Jens Vilhelm Petersen i sin levnedsskildring til ordenskapitlet skrevet følgende: »——. Efter —— Odense Katedral-skole —— lærte jeg Tømrerhåndværket og gjorde Svendestykke i Foraaret 1870. Samme Efteraar kom jeg paa Kunstakademiet i Kjøbenhavn og fik i Aaret 1875 det-

tes Afgangsbetegnelse som Arkitekt. I 1879 vandt jeg den Neuhausenske Præmie og i 1881 Akademiets lille guldmedaille. I Aarene 1877-78 reiste jeg 12 Maaneder i Tyskland, Frankrig og i Italien paa Studierejse. Samtidig med og efter at jeg havde gennemgaaet Kunstakademiet fik jeg min praktiske Uddannelse under nuværende Professor ved Kunstakademiet, Arkitekt Hans J. Holm, paa hvis kontor jeg, —, var beskæftiget fra 1874-1881, dels som Tegner, dels som Konduktør ved byggefotografier under Kjøbenhavns Magistrat. —«.

Jens Vilhelm Petersens uddannelsesforløb er ganske tidstypisk for samtidens arkitekter. I 1881 vendte han tilbage til sin fødeby, og i juni 1889 blev han af Indenrigsministeriet ansat som kgl. bygningsinspektør for Fyns og Ribe stifter. De næste tredive år blev der med ham som arkitekt bl.a. opført tolv postbygninger, seks toldkammerbygninger, et seminarium, en døvstummeskole og en katedralskole for staten, hvortil kom et ganske stort antal private byggeopgaver. I arkitekturhistorien fremhæves blandt andet Odense Katedralskole, Toldkammerbygningen i Odense (1899) og Ane Margrete Petersens stiftelse (o. 1885) ligeledes i Odense som: »——. Smukke og karakteristiske eksempler på hans virksomhed ——.—«.

Når arkitekten valgte renæssancens og dermed antikkens former, må det nødvendigvis have været ud fra en forestilling om, at det klassiske formsprog fra antikkens Grækenland og republikkens Rom var idealet og skulle sætte normerne for byggeriet. Dette formsprog havde også optaget renæssancens arkitekter, der med bl.a. Leon Battista Alberti (1404-1472) i spidsen betragtede sig som den klassiske kunst arvtagere, hvis mål det var at genføde ånden og formerne fra den klassiske kunst. Alle kunstretninger efter den klassiske kunst blev betragtet som sekundære og ikke værd at beskæftige sig med.

Udover renæssancens dyrkelse af den klassiske kunst formsprog blev opfindelsen af perspektivet afgørende, det vil sige regler der gjorde det muligt, at gengive virkeligheden realistisk på et lærred eller et stykke papir. Opfindelsen af perspektivet var centralt, fordi man nu kunne tegne udkast til det endelige projekt. Renæssancens stræben efter det mønstergyldige, herunder regler for hvad der er smukt og grimt, kom til at præge bygningskunsten helt frem til begyndelsen af det 20. århundrede. Som det fremgår, var renæssancen både et æstetisk projekt og et dannelsesprojekt. Datidens kunstnere søgte det fuldkomne og Leon Battista Alberti har formuleret det på følgende måde:«——. Det fuldkomne er en harmonisk overensstemmelse mellem alle enkeltheder, således at man intet kan tilføje og intet trække fra uden at forstyrre helheden. ——.—«.

Jens Vilhelm Petersen var i allerhøjeste grad også optaget af renæssancens arkitekter og deres program. Denne interesse førte ham til studier i Norditalien i 1877/78. Som det var skik blandt samtidens arkitekter har Jens Vilhelm Petersens skitseblok været flittig i brug, og der blev tegnet facader, trappegange, portaler, udsmykninger osv. til senere anvendelse.

Jens Vilh. Petersens studietur blev påbegyndt i april måned 1877 og den gik blandt andet over Rostock, Hannover, Braunschweig, Hildesheim, Köln, Liege, Bruxelles, Rouen; Paris, Lyon, Tours, Orlean, Pavia, Torino, Milano, Genova, Pisa, Firenze, Siena, Orvieto, Rom, Napoli, Pompei m.fl. Mødet med den italienske kultur

og kunst var højdepunktet på studierejsen, og Jens Vilh. Petersen skrev til sine forældre, at endelig var han kommet til »La Bella Italia«. I Firenze og Rom var han i længere perioder og der blev berettet detaljeret herom til forældrene. Det første brev hjem fra Firenze lyder således:

»Firenze d. 2den August. Vi have boet en nat på Hotel Bonciani, men det var for dyrt og Loumann og Beck havde i deres fællestue en saadan mængde Væggelus at de matte ligge paa det bare Gulv uden noget Underlag. Nu ere vi installeret i et Hotel garni der er billigere og hedder Casa Nardini (Borgo San Apostoli). Vi have nu seet lidt af Florents Herligheder men kun meget lidt det indskrænker sig til kirken San Croce med tilhørende klostergang og Kapella Pazzi, men alene dette har i den grad overvældet os at vi nu først føle at vi ere i Italiens Land. — ere alle Kirker og Monumenter i den Grad righoldige, saa kan man vist aldrig blive færdige med Firenze. Vi have endvidere set og beundret Bronzedørene paa Baptisteriet ved Domkirken, og jeg sætter næsten Nicolas Pisanos over Ghiberti, hvis der overhovedet kan drages parallel mellem dem i det. Pisanos ere mere arkitektoniske medens Ghibertis har lagt an paa det Maleriske i Kompositionen.«. Overvældet af indtryk fra den første dag i Firenze satte man sig om aftenen til et godt middagsbord med den dejlige toskanske vin, så Jens Vilh. Petersen den følgende dag måtte skrive »——. At Dagbogen er kort idag er begrundelsen paa for megen Vin til Aftensmaden.——«. Opholdet i Firenze varede i over tre uger og de store gamle renæssancemestre inden for billedkunst, skulptur og arkitektur blev studeret fra morgenen til aften. En del af Jens Vilh. Petersens skitser fra dette ophold er bevaret.

Udover dette var han i høj grad inspireret af J.D. Herholdt (1818-1902) og sin læremester H.J. Holm som var ledende inden for den fri historicisme, der primært var inspireret af den Norditalienske renæssance og til dels af middelalderlige herregårde og kirker, idet der fra omkring 1860 fandt store restaureringer sted af disse. Særligt begejstret var man for renæssancens røde danske slotte og herregårde. Af denne begejstring fødtes den såkaldte murstensarkitektur, som man betragtede som særlig national.

At Jens Vilhelm Petersen har studeret den Italienske renæssance indgående fremgår også af, at han i sit bibliotek havde bøger om perioden. Et af disse værker var Hippolyte Taines (1828-1893) »Den Italienske kunsts filosofi« fra 1873, som var forskellige forelæsninger han havde holdt på »L`ecole des Beaux-Arts« i Paris. H. Taine var meget berømt i sin samtid og fik stor betydning for bl.a. professor Georg Brandes (1842-1927) forfatterskab. I sit værk fremhæver H. Taine renæssancens store betydning inden for litteratur, billedkunst m.m. Om billedkunstneren og arkitekten Rafaels (1485-1520) fresker skriver han: her »——. — stemmer Farvens ædruelighed med Skikkelsernes skulpturagtige Kraft og Solidhed, Ordningens rolige Arkitektur, Hovedernes Alvor og Enfold, det maadeholdne Liv i Stillingerne og den aandelige Klarhed og Høihed i udtrykket. ——«. Af citatet fremgår det netop, at højrenæssancen stræbte efter den klassiske ro, højhed og harmoni. En stræben som også en del danske arkitekter i anden halvdel af 1800-tallet tog del i.

Når Odense Katedralskole blev opført som nærmest et palads i renæssancestil, skyldes det altså den interesse, som samtidens ledende arkitekter havde for antikken

og renæssancen, men stilen passede også ganske nøje til skolens profil. Som gammel latinskole var det jo netop den klassiske dannelse, der stod i centrum. Rektor i 1890'erne var Peter Jacob Petersen (1825-1904), der var discipel af J.N. Madvig (1804-1886): »——.—— og som denne gennemtrængt af den klassiske dannelse, om hvis uovertræffelighed han ikke nærrede skygge af tvivl.——«. Dannelsen af skolens disciple skulle ske via nyhumanismen, som hovedparten af lærerne i de klassiske fag vedkendte sig. Ud fra denne pædagogik skulle udviklingen af menneskets evner ske gennem udviklingen af en enkelt af disse evner. De klassiske sprog var særligt velegnede til dette, da det gav træning af den logiske sans. Udover dette lærte man disciplene at værdsætte det gode og skønne. Endemålet var skabelsen af den ideale samfundsborger. På Odense Katedralskole var det stadig de klassiske fag som stod i centrum, selv om lærde skoler i 1871 havde fået en matematisk/naturvidenskabelig linie. Den nye skolebygning blev således også et indslag i debatten om den enhedsskole, der var forladt i 1871.

Grundplan, funktion og indretning

Et centralt træk ved renæssancen er, at den er rationel. Renæssancen vil ordne og systematisere verden og derved gøre den overskuelig. Komposition kom derved til at spille en central rolle. I komposition blev symmetri et særkende for renæssancens bygninger, og således også for Odense Katedralskole, der er udformet som en trefløjet bygning i to etager.

Hovedfløjen er den største og flankeres af to mindre sidefløje. For de tre fløje gælder det, at de har samme højde. Hovedfløjen er beliggende i længderetningen nord-syd og ligger parallelt med Jernbanegade. Hovedfløjens længde er $77 \frac{3}{4}$ alen (en alen = 0,6277 m.) og en bredde på 25 alen og sidefløjene har målene $41 \frac{1}{2}$ alens længde og en bredde på $17 \frac{1}{2}$ alen.

Hovedfløjen har udover de to etager kælder og loft. Hoveddøren befinder sig midt på denne fløj og er centrum i bygningen. Igennem dette centrum går alle næsten automatisk ind ved første besøg. Hoveddøren er således en vigtig del af markeringen af de sociale spilleregler, der gælder for færdslen i bygningen. Hoveddøren leder ind til en vestibule, der er overdækket med en tøndehvælving og et todelt trappeparti som fører op til rektors nuværende kontor, ligeledes beliggende i centrum, der indtil ca. 1960 var lærerværelse. Lærerværelsets placering i centrum svarer ikke helt til arkitektens grundtanke. Her burde Rektor fra begyndelsen have haft sit kontor, idet man herfra bedre kunne overvåge og styre skolen. Når Rektor fik sit kontor i stueetagen skyldes det vel, at kontoret lå nærmere hans embedsbolig.

Lærerne fik således også den egentlige overvågningsfunktion og Rektor kunne føre en mere tilbageset rolle. For at nå frem til det sted, hvor Rektor og lærerne befandt sig, måtte man gå op ad det majestætisk udformede trappeparti og stemningen blev med det samme højtidelig og alvorsfuld. Om det centralt beliggende lærerværelse hedder det i den af arkitekten udsendte beskrivelse af skolen: »——. Over stueetagens Vestibule er lærerværelset beliggende; dette er forsynet med to små aflukkede garderobesrum.——«.

I hovedfløjen befandt de enkelte klasseværelser sig også. De var af noget varieret

størrelse alt efter brugen. Klasseværelserne til »Fysik og naturhistorieundervisningen« var de største, men ellers beskriver Jens Vilhelm Petersen i sin gennemgang af bygningerne klasseværelserne på følgende måde: »——. Skolestuer, som ere tagne i brug, have tomandsborde, kateder med stol, klassetavle og klasseskab. I Fysik- og naturhistorieklasserne er i hver et sæt halvcirkelformede borde og bænke, hvoraf de bageste ere højere end de forreste, stol til læreren samt en klassetavle. Fysikklassen har desuden løse skodder til at sætte for vinduerne for at kunne gøre klassen mørk. I rummene til fysiske og naturhistoriske samlinger er langs begge sidevægge anbragt faste vægskabe med glasdøre og reoler.——«.

Som et udtryk for, at undervisningen var lærercentreret, var katederet ikke på samme niveau som de almindelige skoleborde, men placeret på et podie, så eleverne så op til læreren. Blev man kaldt op til tavlen, måtte eleven træde op på podiet, hvor også katederet befandt sig. Skolebordene stod endvidere i rækker, hvilket også var med til at sætte læreren i centrum. Dørene ind til klasseværelserne er profilerede og har gennemsigtige glasruder, så det er muligt udefra, at danne sig et indtryk af, hvad der foregår i timen. Indvendigt var klasselokalerne: »——. Udstyrede i al tarvelighed med glatpudsede og kalkfarvede vægge og lofter ——«, og der var indlagt gas til belysning. Opvarmningen foregik ved hjælp af et varmeapparat, der var installeret i kælderen og via et sindrigt system sendte varm luft ud i lokalerne. Frikvartererne blev tilbragt i skolegården som dengang blev benævnt »legeplads«, hvilket vel skal ses ud fra, skolen også havde mellemskole.

Rektors position som lederen understreges i høj grad af, at der blev indrettet en passende bolig for denne i sydfløjen. Boligens grundplan og rumfordeling afspejler tidens repræsentative og patriarkalske ånd. Rektorboligen optog to etager, og stueetagen var den fineste. Det var her, Rektor med sin familie holdt til, og stuerne dannede rammen om deres borgerlige liv. Lejligheden rummede også »tvende værelser for rektor«, og understregede således denne persons vigtighed. Centralt i lejligheden var spisestuen og dagligstuen, som begge lå ud til haven. Der var dog ikke direkte forbindelse til haven, skulle man benytte denne, skete det via en trappe fra havestuen, lavet af granit med støbejernsgelænder, og man havde således en klar fornemmelse af, at det var to forskellige sfærer. Boligen var moderne og blev som sådan understøttet med kloset.

Tilberedningen af rektorfamiliens daglige måltider foregik i kælderen, hvor også stuepigen havde bolig. En elevator sørgede for, at maden kunne transporteres op til herskabet. Udover dette bestod kælderen af et: ——.—køkken, spisekammer, fad-ebur, pige-kammer, strygestue, rullestue, vaske- og brændselsrum samt korridor med opgang til rektors gård.——.— På loftet over biblioteket er tørreloft til rektorboligen, og på skolefløjens loft findes et par til boligen henhørende pulterkamre.—«.

Alt i alt var boligen indrettet således, at rektor kunne koncentrere sig om det væsentlige – skolen –, uden at bekymre sig om praktiske gøremål, hvilket var under hans værdighed, ifølge samtidens takt og tone.

Over rektorboligen fik skolens ret omfattende bibliotek plads på 1. sal. Som dannelseinstitution måtte man selvfølgelig have et bibliotek. Bogen er et dannelse-symbol, og jo flere af disse desto bedre. Biblioteket fylder næsten hele 1. sal, bortset

fra et par værelser, der tidligere blev anvendt som gæsteværelser for rektor. Biblioteket var allerede i 1890'erne ganske omfattende, grundlagt i midten af 1700-tallet, som et resultat af oplysningstiden. »1780 løbende alen boghylde« blev specialfremstillet til den nye skole, hvilket svarer til godt 1100 meter meter boghylder. Biblioteket rummer en del sjældenheder, som er blevet samlet gennem årene.

Foruden rektors bolig var der også en pedelbolig, som lå i kælderen i hovedfløjen. Denne bolig er ikke af Jens Vilhelm Petersen beskrevet i samme omfang som rektors udover, at: »——. I rektor- og pedelboligen findes indlagt gas til kogebrug og til belysning af de væsentligste rum. Med undtagelse af i pedellens dagligstue og enkelte af rektorboligens rum, som forstue, trappe og køkken,——«. For rektor har det ikke haft nogen betydning med den manglende belysning, han opholdt sig jo ikke i køkkenet, i forstuen eller på trappen, derimod kunne pedellen givet have haft glæde af gaslys i dagligstuen. Forskellen i udstyr og beliggenhed må naturligt ses i ønsket om en markering af de sociale forskelle, som samtidens byggeri i høj grad signalerede.

I nordfløjen befinder solennitetssalen (festsalen) og gymnastiksalen sig. Begge sale var centrale for skolens liv. I solennitetssalen blev der sunget morgensang, undervist, holdt sammenkomster og afholdt eksaminer og terminsprøver, og som afslutning på skoleåret kunne rektor her på passende vis uddele eksamensbeviser. Netop denne sal var med til at understrege det højtidelige og alvorsfulde i skolens virksomhed og dannelse. Gymnastiksalen var en nyskabelse, og det var samtidens opfattelse, at den fysiske dyrkelse af kroppen og den mere åndelige hang sammen. Det var helt i oldtidens ånd, og selve ordet gymnasium, hvad Katedralskolen jo også dengang var, stammer fra Grækenland. Det var en betegnelse for de øvelsesanstalter, hvor ungdommen blev uddannet i legemsøvelser. Selve ordet gymnastik betyder nøgen, og man hæftede det på legemsøvelser, fordi grækerne udførte deres øvelser nøgne.

Ved den officielle indvielse af byggeriet, var det et gennemgående træk, ved de mange taler, at alle var meget fascineret af den meget »moderne« og »hygiejniske« skole. Rektor drog i sin tale paralleller til tiden omkring 1800, hvor en skole havde maksimalt to rum. Heri undervistes flere klasser på en gang i dårligt indrettede rum: »——.—— lave, mørke og simple, medens vi nu har fået dem høje, lyse og smukke,——« og han fortsatte, skolen: »——, er beregnet på at fyldestgøre de krav, som nu stilles til en saadan bygning, og vi antage, at det er lykkedes. Det er ikke faa krav, der stilles baade i hygiejnisk og pædagogisk retning.——«.

Også om aftenen, ved festmiddagen på Odense Rådhus, kredsede en del taler om dette aspekt. Det gjaldt f.eks. etatsråd og borgmester Johan George Christopher Koch (1827-1914), der blandt andet sagde: »——. Jeg takker dem, hr. gehejmestatsraad, for, hvad de har gjort for, at vi kunne faa den ny skole, særlig fordi de havde et aabent øje for det berettigede i, at naar man skaber gode, tidssvarende skolelokaler for dem, der maa nøjes med et minimum af kundskaber, er det berettiget at fordre, at ogsaa andre samfundsklassers børn, der skal gaa videre, kan gaa i skole under forhold, hvor ikke legemet er udsat for at ødelægges. Jeg kan bekræfte, hvad rektor sagde i formiddags om de fordringer, som stilledes i gamle dage.——. Vi havde det anderledes indskrænket, og det var vel ogsaa derfor, vi blev de skrællinger, vi er.——«.

Borgmester Kochs tale er yderligere interessant derved, at det fremgår, at folkeskolerne først var blevet moderniseret og gjort tidssvarende, derefter kom gymnasierne. Et eksempel på dette er Drengborgereskolen (Jernbanegadeskole) fra 1880 i Odense, som da den blev åbnet var meget moderne. Forklaringen på dette forhold er, at forståelsen for socialpolitiske foranstaltninger blandt de lavere samfundsgrupper hurtigt blev erkendt under industrialiseringen. Det var jo også her, der var sociale problemer.

Form, dekoration og materialer

I arkitekt Jens Vilhelm Petersens gennemgang af bygningen er der enkelte steder oplysninger om anvendte materialer og dekoration. Omtalen er i omfang og ordvalg beskeden, om facadernes udsmykning hedder det, at de: »— ere holdt i al tarvelighed —« og om vestibulen, hovedtrappen og solennitetsalen: »— ere noget rigere udstyrede end de øvrige skolerum.—«. Baggrunden for denne beskedenhed er muligvis en vis ydmyghed overfor forbillederne i Danmark og Italien. I Danmark var det jo J.D. Herholdts opførelse af Københavns Universitetsbibliotek i 1857 – 1861, der blev banebrydende for den »Norditalienske murstensarkitekturs« indførelse herhjemme. Odense Katedralskole var således en del af en arkitektonisk retning, der bredte sig fra København og ud i det øvrige Danmark. Det var iøvrigt J.D. Herholdts opfattelse, et en frigørelse af arkitekturen måtte ske i forhold til en ren og afklaret stilhistorisk periode. Anden halvdel af 1800-tallet var jo netop rig på stilforvirring. I renæssancen fandt han en afklaret stilperiode og tilligemed et humanistisk menneskesyn.

Det karakteristiske ved renæssancens former og elementer er, at de er samlet efter en fast plan, og arkitekten kunne således her finde en løsning på sine problemer. Der var med andre ord et fælles udgangspunkt, og det var så op til den enkelte arkitekt, at udforme bygningen på et så højt kunstnerisk niveau som muligt. Hvor grækernes arkitektur var baseret på stenblokke, der kunne stables ovenpå hinanden efter faste regler og systemer, var romernes baseret på cementsvælv. Romerne fastlagde først bygningens størrelse (en kasse bestående af murværk), og uden på denne påsatte man de antikke former som søjler, gavltrekanter, gesimser, rundbuer med mere. Facaderne kom derfor til at spille den store rolle. Katedralskolen er bygget på samme måde, først en stor murstenskasse, den trefløjede bygning, og udenpå denne diverse dekorative elementer som facade.

Katedralskolen skulle være repræsentativ og derfor måtte overgangen mellem det offentlige rum, Jernbanegade, og skolens verden markeres, så ingen var i tvivl om, hvad der var hvad. Der blev opført en rødstensmur i hvis midte der blev anbragt en portal. En portal er en kunstnerisk udformet indgang, og forbilledet for de fleste europæiske portaler er den romerske triumfbue. Katedralskolen fik af denne grund sin »romerske triumfbue«, udført i røde mursten med tag, spir og dragehoveder på tagrenden. Spir og dragehoveder var der hentet inspiration til fra de danske herregårde og kirker. Katedralskolens arkitekt havde blandt andet stået for nogle restaureringsarbejder på Sct. Knuds kirke i Odense, og her kan man f.eks. genfinde dragehoveder på tagrenderne, samt glaserede sten. Hvor skikken med at sætte dragehoveder på

Portalen fra Jernbanegade. (Foto: Chr. Glenstrup).

tagrenderne stammer fra lader sig kun vanskeligt fastslå. På middelalderens gotiske katedraler i f.eks. Frankrig kan man finde dragehoveder på tagrenderne. Betydningen af dette har ifølge overleveringen været at afskrække syndere, der ikke ville angre. Som symbol har dragen i mange kulturer været vigtig. I den kristne verden er dragen et negativt symbol. Dragen er her legemliggørelsen af det djævelske og bliver af ærkeenglen Michael overvundet, hvorefter den styrter i helvede. Som på forbillederne kom der også inskriptioner på portalen og desuden nogle blomsterornamenter. Inskriptionerne er dels på latin og dels på dansk. Ud mod Jernbanegade er inskriptionen på latin, hvilket er et kraftigt signal om, at her ligger der en betydningsfuld uddannelsesinstitution. På latin står der: »Literis et humanitati«, hvilket betyder »For Videnskab og Dannelse«. Samme inskription havde skolens facade båret, da den lå i Gråbrødrestrede. Mod skolegården står der: »Kundskab er magt«, hvilket kan misforstås, men rektor satte tingene på plads, ved i sin indvielsestale, at præcisere meningen: »——. Men det Ord »Kundskab er Magt« er dog et farligt Ord, thi det kunne let misforstås, som om Meningen var, at Kundskab var det samme som Magt, som om Hensigten med at erhverve sig Kundskab var at erhverve sig **Magt**. Vi mene dog dermed kun, at Kundskaben er en magt i livet ved siden af andre **Magter**.——«.

Triumfbuer indgik oprindeligt som en del af de triumftog, der blev afholdt i Rom, når man havde besejret en fjende. Fanger og andet bytte blev ført gennem byen med sejrherren i spidsen og herunder også gennem triumfbuen. For Katedralskolens elever har det også gennem årene formet sig som et triumftog, når de efter veloverstået

eksamen, i hestevogn, kørte gennem skolens portal, for derefter at fortsætte »triumf-toget« ude i byen.

Muren, der går i forlængelse af portalen, kan ses som en beskyttelse af lærere og elever mod det omkringliggende samfund. Det var nemlig dengang skolens opfattelse, at eleverne i deres skoletid skulle dannes, uden samfundet blandede sig alt for meget. At det var alvorligt ment, kan blandt andet løses af kantaten ved indvielsen, som blev skrevet af adjunkt Zerlang. Heri hedder det om den nye skole: »——. Et værn mod mangen uverjrssky, et arnested for tankehvælvets gry ——.—« og »——.—.— med høje mure lyse og prægtige troner.« I muren blev der ud mod gaden placeret et par sandstensfigurer som forestiller to ugler. Uglen symboliserer Pallas Athenes skytsfugl og er et symbol på klogskab, ganske passende for en skole

I udsmykningen af facaderne kom murstensarkitekturen til at stå sin prøve, og det vel i særlig grad i den del af bygningen, der vendte ud mod Jernbanegade. Det gennemgående træk er her, at den røde mursten har en fremtrædende placering Den røde mursten blev i samtiden betragtet som særlig national, moralsk rigtig og ærlig. Dette i kombination med det gode håndværk overalt i bygningen signalerede, at her trivedes dyd og kundskab. Med det var ikke kun den »almindelige« røde mursten, der skulle skabe dette indtryk. Der blev specialfremstillet en række forskellige formsten, glaserede og ikke glaserede, dels uden mønstre og dels med mønstre. Disse formsten er med til at give bygningsfacaden mere liv og understreger samtidig det fornemme og ophøjede ved skolen. Rosetten, liljen og andre blomsterornamenter optræder overalt på skolen både i formstenene og på de malede områder. Rosetten og liljen er imidlertid det gennemgående ornament på skolen. De kendes helt tilbage fra oldtiden og har været anvendt som dekorativt indslag og ornament indtil det 20. århundrede. Særlig smuk er den ornamentfrise som bryder hovedindgangen og som har middelhavsfloraen som udgangspunkt.

Odense Katedralskoles palazzostil understreges af, at der i vinduespartierne blev placeret klassiske søjler. I hovedbygningen er søjlerne, som er udført i granit, stiliseret og forenklet en del, hvilket skyldes, at granit er svært at forarbejde. Granitten blev tillagt de samme værdier som murstenen. Skolens fundament er også udført i granit som en understregning af det solide. Den karakteristiske rundbueform er indført i vinduespartierne på første sal. Selve søjlerne er pilastre, det vil sige vægpiller, der kun i et vist omfang er fri fra baggrunden. På sydfløjen og nordfløjen blev der også i vinduespartierne anbragt søjler, og disse er mere i overensstemmelse med deres oprindelige forlæg.

I en række af vinduespartierne er der anvendt jernbjælker, hvilket for samtiden var meget nyt og overraskende. Jern hørte ikke til de klassiske materialer, men for tidens førende arkitekter var det fremtidens materiale.

Den franske arkitekt Viollet-le-Duc (1814-1879) var fortaler for anvendelsen af jernkonstruktioner og skrev bl.a. »Hvilke bygningskonstruktioner kræver vor tid?« i 1872. I dette værk gør han sig til talsmand for jernkonstruktioner kombineret med mursten eller eventuelt helt alene. Viollet-le-Duc skrev bl.a.: »——. Jern er i besiddelse af fremragende egenskaber; vi bør koncentrere os om at udvikle disse egenskaber, ikke om at skjule dem. Man kan godt forstå, at en arkitekt, der er fortrolig

med praktiske kunstneriske midler, får den idé at rejse et meget stort bygningsværk, hvor skelettet er helt af jern, og at han ønsker en beklædning af sten.—« Begejstringen for jernet som fremtidens materiale var så stor, at A.G. Eiffel (1832-1923) i 1880'erne byggede Eiffeltårnet som en stor jernkonstruktion, der skulle symbolisere fremskridtet og den industrielle verdens formåen. Også i Danmark var interessen vakt for det nye materiale og Jens Vilh. Petersen lod sig inspirere. At det i samtiden har været vogtet, at man fritlagde jernbjælkerne kan blandt andet ses af, at Jens Vilh. Petersen påførte rosetter på jernbjælkerne. Med dette understregede han sin dybe gæld til antikken.

Hovedbygningen præges yderligere af de to våbenskjolde som: »—ere udførte af Savonnieresten—«. Det ene forestiller det danske rigsvåben, og det andet er liljeprydet. Valget af liljen skal ses ud fra den baggrund, at liljen indgår i Odenses byvåben. I Odense har man fundet liljen anvendt som ornament helt tilbage til middelalderen. Blomsten er et symbol på renhed og er samtidig kongernes blomst. Liljen bruges også i Firenzes byvåben, og det siges, at Firenze er grundlagt på en liljeprydet eng.

Odense Katedralskoles interiørudsmykning er holdt i konsekvent pompeiansk stil. Særligt meget er der gjort ud af hovedtrappen, vestibulen og solennitetssalen. Pompeiansk udsmykning fik sit gennembrud i Danmark i 1840'erne. Det var et kulturiologisk fænomen, hvor en del af samtidens nationalliberale borgere, anvendte den pompeianske interiørudsmykning i deres kamp mod enevælden. De var samtidens kulturradikale, der blandt andet med den nye dekorationskunst kæmpede for et borgerligt demokrati. Man gik helt tilbage til det gamle Pompei, fordi dette samfund rummede borgerlige idealer.

D.G. Monrad (1811-1877), der i 1840'erne var en fremtrædende nationalliberal politiker, taler og skribent, fik sin præstebolig udsmykket i pompeiansk stil. Om baggrunden for dette skrev han,: »— i vor lille præstegaard skulle verdens store poeter og filosoffer ei blot staa paa hylderne, men de skulle blive levende i vore Sjøle.—«. Oplevelsen skulle være total og give familien den rette åndelige stemning. På samme måde skulle elever og lærere på Katedralskolen komme i den rette åndelige stemning, når de gik rundt i huset. I modsætning til sine forbilleder består Katedralskolens pompeianske udsmykning hovedsageligt af forskellige ornamentter med udgangspunkt i floraen. I klasselokalerne og på gangene er der ingen egentlig dekoration, men de pompeianske farver er malet på paneler, skabe med mere. Særlig smuk er udsmykningen i solennitetssalen, som med sit kassetteloft nærmest får tempelkarakter. Den gamle talerstol fra 1840'erne, der også står i solennitetssalen, er også udsmykket i pompeiansk stil.

Odense Katedralskole og det 20. århundrede

Arkitekturen i det 20. århundrede har i hovedsagen været kendetegnet ved den funktionalistiske stilretnings dominans. Det moderne funktionalistiske byggeri bliver maskinfremstillet og består af lige linier, rette vinkler, beton, glas, stålkonstruktioner m.m. Med andre ord byggeri, der klart lægger afstand til de foregående århundreders byggekunst. Den danske arkitekt og funktionalist Poul Henningsen (1894-1967) var en af dem der skarpest kritiserede de tidligere tiders repræsentative byggeri, og såle-

des også Katedralskolens palazzostil. Om blandt andet historicismen i anden halvdel af forrige århundrede skrev han, at »——. Den almindelige formsans var gået til bunds i stilsnobberi, falsk symmetri og ornamentik. Stofsansen var kvalt i prisfornemmelser om silke, fløjel, forgyldning og marmor.——. Farven var påklistret klas-sebestemte forestillinger om, at fornemme farver skulle være lumre og indelukke-de.——«.

Funktionalismen sejrede og derfor skulle Katedralskolens tilbygning i 1960'erne være funktionalistisk. Det interessante ved denne bygning er den massive anvendelse af røde mursten i facaden ud mod den gamle skolebygning. Arkitekten har her tilsyneladende ikke turde anvende nye materialer som beton m.m., men haft stort respekt for den gamle murstensarkitektur. At det så var i modstrid med funktionalisternes materialevalg betyder, at tilbygningen ikke er et stykke rent funktionalistisk arkitektur.

Odense Katedralskole kan virke gammeldags og antikveret, men i de senere år har mange, når de ser skolen, hæftet sig ved gennemført design og smukt håndværk og set kvaliteter i den tradition og historie, som de oprindelige bygninger repræsenterer. Denne fornyede interesse skal vel også ses ud fra post-modernismen som fra o. 1980 har været en gennemgående trend inden for arkitekturen. Post-modernismen tager blandt andet udgangspunkt i de klassiske arkitekturelementer som f.eks. buer og søjler og er tillige primært et æstetisk projekt. Odense Katedralskoles repræsentative historiserende udseende passer fint som inspirationskilde for post-modernistiske arkitekter, som dyrker sammenblandingen af forskellige stilarter og kunstretninger. Post-modernistiske arkitekter er oplevelsescentrerede og går skarpt imod funktionalisternes maskintankegang. Odense Katedralskoles arkitektur giver oplevelser, men fastholder dem i en historisk tankegang, der skaber perspektiv for det enkelte menneske med hensyn til fortiden, nutiden og fremtiden. Det sammen kan man sige om den række af bygninger som arkitekt Jens Vilh. Petersen byggede i og uden for Odense.

Kildemateriale og litteratur:

Udover den gængse lokal-, kunst- og arkitekturhistoriske litteratur bygger nærværende fremstilling på følgende værker: »Vor lærdoms bygning. Folkeskolens bygninger 1814-1940« (1989), artiklen »Arkitekturen fortæller skolehistorie« i Gymnasieskolen nr. 12. 1989 af Ning de Conick-Smith«, »Odenses Bibliotekshistorie« (1990) heri artikel af Ellen Pedersen. Mag. art. Kirsten Nørregaard Pedersens artikler i følgende værker: »D.G. Monrad – en kunstsamler i 1800-tallet« (1993), »Nivaagaard viser Marstrand« (1992) og Acta Hyperborea Vol. 2 (1990), i disse værker beskæftiger Kirsten Nørregaard Pedersen sig med den pompeianske udsmykningskunst i Danmark. Carl Johan Bryld m.fl. »GL 100-Skole-stand-forening« (1990). Dorrit Andersen »Et godt og smukt hus« (1993). Nationalmuseets Arbejdsmark 1994 s. 114-128. »Pompeianske dekorationer og maleren Georg Christian Hilker. I »Husker du vor skoletid på OK« (1994) red. af Hans Henrik Jacobsen findes artiklen »Odense Katedralskole som monument« af Kim Beck Danielsen, som dog er en meget forkortet udgave af den her foreliggende Jens Vilh. Petersens dan-nelsesrejse i 1877/78 er beskrevet af Kim Beck Danielsen i Odensebogen 1998 s. 20-30 med titlen »På tur til det store udland«. J. Mentz (red.) »Odense Katedralskoles Historie 1283-1983« (1984). Desuden er »Dansk Arkitektur gennem 20 aar. 1892-1912« (1912) af K. Varming m.fl. god.Finn Grandt-Nielsen »Huse i Odense« (1995) og Vagn Lyhne m.fl »Tankebygninger. Arkitektur og kunsthåndværk 1851-1914« (1994) har også været givtige.

Egentligt kildemateriale til skolens historie eksisterer i rigt mål. Jens Vilhelm Petersens arkiv opbevares i Landsarkivet for Fyen. Stadsarkivet og lokalhistorisk samling har været inddraget m.h.t. byggesager, billeder, kort osv. Jens Vilhelm Petersens levnedsskildring er fremskaffet fra Ordenskapitlet. Helt centralt er endvidere »Indbydelsesskrift til Afgangseksamen og hovedeksamen ved Odense Katedralskole i Aaret 1895«, heri findes megen omtale af skolebygningerne. Arkitekt Ebbe Lehn Petersen, barnebarn til Jens Vilh. Petersen, er endvidere i besiddelse af billeder, rejsebrevene fra studieturen, skitser, bøger m.m. som velvilligt har været udlånt. Og en stor tak skal lyde for denne imødekommenhed. Endelig har Fyns Stiftstidende og Fyns Tidende fra årene 1893 og 1894 også været anvendt.

*Kim Beck Danielsen (f. 1956) er student fra Odense Katedralskole 1975 og cand. mag. i historie og dansk fra Odense Universitet 1982. Er ansat som lektor ved Odense Katedralskole og har bl.a. skrevet **Fra sypige til håndarbejdstlærer** (1985), **Den fynske motorvej 1984-85** (1985) samt en række tidsskriftsartikler.*